

Identitat catalana, identitat romànica en el cicle Euràsia

Ramon Dachs

<http://www.hermeneia.net/interminims/autor.htm>

A Florent Fajole, paisà francès, i a Jeannette L. Clariond, paisana mexicana

Résumé : Le poète Ramon Dachs (Barcelone, 1959) s'interroge ici sur les différentes identités qui se manifestent dans ses trois cycles poétiques (*Poeta y muro*, *Euràsia: tot u et Transeurasia*), écrits pour l'essentiel en catalan et castillan mais aussi, occasionnellement, en français, galicien et autres langues romanes. Il revendique en conclusion une identité poétique romane ou néo-latine.

Mots-clés : Ramon Dachs, poésie catalane, poésie en langues romanes, poésie d'avant-garde

Preàmbul identitari

El *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra defineix així la paraula **identitat**: «Qualitat d'idèntic.» I així la paraula **idèntic**: «Exactament igual, sense la més petita diferència.» I així **identificable**: «Que pot ésser identificat.» I així **identificar** com a verb transitiu: «Reconèixer com a idèntic.» I com a verb pronominal: «Esdevenir una mateixa cosa amb una altra; coincidir exactament en les idees, gustos, propòsits, etc.»

D'aquesta acotació lexicològica, podem concloure que hi ha dos tipus d'identitat aplicables a les persones: la individual i la col·lectiva. Que no són mai intercanviables. Una persona només és idèntica a sí mateixa. I una col·lectivitat, també. Un individu serà només identificable parcialment, en un o altre grau –però mai del tot–, amb una col·lectivitat. Igual que una col·lectivitat només ho podrà ser en part amb algú.

Dit això, cal apuntar dues formes d'identificació: la voluntària (o activa) i la involuntària (o passiva). Són sempre formes coexistents que es delimiten mútuament. També hi ha, d'altra banda, tant a les persones com a les col·lectivitats, identitats coexistents i superposades.

Tinc consciència de moltes identitats, assumides totes com a pròpies, que, en un context adequat, em permeten dir «jo/nosaltres sóc/som [x]». N'enumeraré 25 que venen a tomb ara. Territorialment, em reconec com a barceloní, català, pancatalà, espanyol, ibèric, de l'arc mediterrani, llatinoeuropeu, europeu, mediterrani, hispanoamericà, llatinoamericà, romànic (és a dir, neollatí o panllatí), euroasiàtic, occidental i urbà (14). Històricament, a més, hi afegiria dues circumscripcions clares: romà i de la corona d'Aragó (2). Globalment, em reconec com a humà, del regne animal i dels vivents (3); personalment, a més (és a dir, dins dels humans), em sé part d'un col·lectiu temporal: de la generació del cinquanta-nou, d'un altre de gènere: masculí, de dos més de caire creatiu: poeta i escriptor, i em crec «jo mateix» com a individualitat amb nom i cognoms que em designen socialment, i jo mateix com a home de lletres amb marca unipersonal (6). M'identifico, en conclusió, o puc afirmar que «sóc», cadascuna de les 25 identificacions. Si ho acoto literàriament com a autor, basant-me en la meua trajectòria retrospectiva, ho puc sintetitzar així en una identitat de triple capa: «sóc romànic, barceloní i jo mateix, Ramon Dachs, l'autor d'*Euràsia/Transeurasia*».

Més de 30 anys d'escriptura

Vaig escriure el meu primer text deliberadament literari, un poema en vers, al febrer de 1974. Encara no havia fet els 15 anys. Es titulava *Puig Antich assassinat*. Si miro enrere, crec que, gràcies a la meua tendència a estructurar-ho tot, tinc la trajectòria literària segmentada en 3 etapes clares, que es

corresponen a tres cicles poètics consecutius:

A - Cicle *Poeta y Muro*, objectual, inèdit, de primera formació (fins al juny de 1978)

B - Cicle *Euràsia: tot u*, textual, publicat íntegrament (de juliol de 1978 a juny de 1999)

C - Cicle *Transeurasia*, textual, publicat íntegrament (de juny de 1999 a juliol de 2006)

Considero el cicle A com a preliterari o de gestació, i els cicles B i C com a plenament literaris i vigents. B i C, a més, constitueixen la meua summa poètica i tenen ensems caràcter independent (cadascun és autosuficient) i complementari (són consecutius i harmònics), constituint el gran cicle total *Euràsia/Transeurasia*. Tot i que encara es troba en fase d'estructuració definitiva com a tal, crec que el tancaré simbòlicament al juny de 2008, en complir 30 anys (des de juliol de 1978). De fet, aquest mateix escrit és un dels elements paratextuals de cloenda. El cicle total abasta, doncs, de 1978 a 2008.

POETA Y MURO, es compon de set poemaris integrats en una realització objectual mural:

–*Cuadernos personales*, escrit en castellà

–*Poema-Període*, en català

–*Antología marginal*, en castellà, amb alguna excepció en català o francès

–*9000 cm cúbico-poéticos*, en castellà, el treball que més prefigurarà la poesia ulterior

–*Maquillage*, en francès (textos trobats) i anglès (idem)

–*Ilusión agonizante, suivie d'A, B, Clássica*, en castellà, francès i català

–*Residuo poético*, pot etiquetat en castellà ple de cendres de poemes cremats

Podem concloure que *Poeta y muro* té, en aquest ordre de prioritat, tres llengües: castellà, català i francès.

EURÀSIA: TOT U es compon de dotze poemaris textuais estructurats en cinc parts:

–Una tetralogia de poesia amorosa integrada per: *Obagues*, *Fosca endins*, *Vacant* i *Llibre d'amiga*, tota en català

–*Cent un juejus de Xina Tang*, que podríem qualificar d'antologia apropiada de poesia xinesa mínima de la dinastia Tang

–Una tetralogia de poesia mínima integrada per: *Poemes mínims* (en català), *Cima branca* (en gallec, desdoblament intertextual del títol anterior), *Quadern rimbaldià* (collage de textos preexistents en català i francès) i *Blanc* (en català i francès, en joc intertextual bilingüe)

–*Esriptura geomètrica, escriptura fractal*, llibre en català (tot i que es va publicar com a catàleg d'una exposició a l'IVAM, que afegia en apèndix una antologia sistemàtica del Cicle, tot incloent a més les traduccions al castellà i a l'anglès del contingut íntegre)

–Un díptic final com a post-scriptum integrat per: *Fronda adentro* (en castellà, desdoblament intertextual de *Fosca endins –poesia amorosa*) i *Tot i res* (en català, poesia mínima extremada).

Podem concloure que *Euràsia: tot u* té com a llengua axial el català, amb un poemari en què s'apropia de poesia clàssica d'extrem orient (*101 juejus*), un altre escrit en gallec (*Cima branca*), un més en castellà (*Fronda adentro*), i dos de bilingües català-francès (*Quadern rimbaldià* i *Blanc*). És un cicle en català, però en diàleg multilingüe romànic, d'una banda, i amb el xinès com a contrapunt lingüístic oriental d'una altra. Pren la seva designació continental *Euràsia*, de fet, dels dos extrems que delimiten els seus precursors poètics més remots: la lírica galaico-portuguesa medieval (occident) i la concisa lírica xinesa de la dinastia Tang, precursora del haiku japonès (orient).

TRANSEURASIA es compon de quatre parts:

–*Eurasia: palimpsesto lírico mayor, 1978-2001*, poemari molt extens, que és una rescriptura sintètica i sistemàtica en castellà del cicle anterior, del qual manté l'estructura (poesia amorosa, oriental, mínima i escriptura fractal), tot incloent-ne dos poemaris íntegres (*Libro de amiga*, amb alguns dels poemes rescrits en gallec –i no en castellà–, i *Blanc, o Nada*, ara en francès i castellà), i mostres substancials dels poemaris precedents restants, a més d'un poema final en francès com a colofó (*finis terrae*)

–*Post-Eurasia*, que desenvolupa petits poemaris amb noves propostes per a cada una de les línies de treball precedents: *Fulgor* (poesia amorosa), *Robaiyat del oriente de al-Andalus* (poesia clàssica àrab), *Portolano* (poesia mínima), *Codex mundi* (escriptura fractal) i *Ultra maris* (rèplica al *finis terrae* cloenda del *palimpsesto*, integrat per un poema llarg en coples, *Sin juicio*, traduït després al zapoteca –en premsa a

Mèxic—)

—*Tarot de Marsella: poema aleatorio*, únic poemari de la part *Imago vitae*, que manté el francès ambigu i arcaic original als títols de les 78 cartes tradicionals del Tarot, tot atribuint dos versos en castellà a cadascuna, de manera que s'obté aleatòriament, a partir de cada tirada, un poema diferent (per encadenament dels díctics associats a les cartes)

—*Poème de poèmes: mise en scène du silence* és una proposta poètica que, recolzada en la geometria i l'àlgebra, només usa mots al títol; s'originà en una exposició itinerant que, havent començat a França, ha viatjat després successivament augmentada.

Transeurasia, en conclusió, té com a llengua axial el castellà, amb un primer gran poemari (*Eurasia: palimpsesto*) que inclou parts en francès i en gallec, un poemari trilingüe català-castellà-francès (*Fulgor*), un altre en què s'apropia de poesia clàssica àrab (*Robaiyat del oriente de al-Andalus*), un altre de poesia mínima en set llengües romàniques: català, francès, romanès, castellà, occità, italià i portuguès (*Portolano*), un més que ultrapassa les llengües i assoleix un veritable llenguatge universal mitjançant la geometria, el número i l'àlgebra (*Codex mundi: escritura fractal II*), encara un altre amb els títols en francès arcaic (*Tarot de Marsella*), i un colofó enunciat en francès (*Poème de poèmes: mise en scène du silence*).

Podem concloure que *Transeurasia* és un cicle amb el castellà com a llengua axial, però en diàleg multilingüe romànic d'una banda (sobretot, en aquest ordre, amb el francès, el català i el gallec), i amb l'àrab com a contrapunt lingüístic oriental d'una altra.

El salt d'*Euràsia* a *Transeurasia* es produeix entre juny i juliol de 1999. Al juny deixo enllestit el projecte d'exposició per a l'IVAM *Escritura geomètrica, escritura fractal* (inclòs el catàleg). Amb voluntat explícita de tancar-hi el cicle. I al juliol, el text del fullet de mà que després vaig incorporar al segon cicle. Uns mesos abans, havia publicat *Poemas mínims* (la traducció al castellà de *Poemes mínims*) a Plaza & Janés, en una col·lecció dirigida per Ana María Moix de gran difusió internacional. Com la obtinguda pel catàleg trilingüe català-castellà-anglès de l'exposició, que, inaugurada al setembre, es prorrogà dues vegades fins a primers de gener. Aquestes dues publicacions van eixamplar sensiblement la recepció de la meua poesia i l'horitzó de les meves relacions literàries. A Mèxic, d'una manera molt especial. A finals d'any passava a integrar-me al consell de redacció de *Movimiento actual*, revista bimensual d'arts i lletres publicada a Monterrey. I un any més tard sorgí la possibilitat de publicar un gran llibre a Ediciones Sin Nombre (Mèxic, D.F.). Aquesta és la conjuntura que propicià, en una primera fase, el desdoblament palimpsèstic (o rescriptural) d'*Euràsia: tot u* en *Eurasia: palimpsesto lírico mayor, 1978-2001*, llibre elaborat al llarg de 2001 i publicat al 2003; i ulteriorment el desfermament de *Transeurasia* com a segon cicle autònom. En tenir enllestit *Eurasia: palimpsesto...* vaig percebre-ho clarament: aquell poemari tant podia ser la tretzena i darrera part d'*Euràsia: tot u* com el començament d'un cicle nou. A partir de 2002, empès pels estímuls mexicans i la manca d'estímuls catalans, atret per la internacionalitat, fugint de la claustrofòbia local (on imperava i segueix imperant el més grotesc i destructiu sectarisme), tot obeint l'instint creador que sempre he fet prevaler, vaig optar per seguir en castellà. «Adéu, Catalunya! —podria replicar aquí al poeta Maragall— em quedo fora a dins, sense renunciar a res». Així sorgí *Transeurasia*. El salt d'*Euràsia* a *Transeurasia* ha comportat també, literalment —per redundat que sembli—, un salt d'Europa a Amèrica. Que m'ha renovat intensament. Mèxic em brindà contactes a Miami, Miami a França, França a l'Argentina... L'horitzó ha crescut. I jo també.

Voltant món

Detallo tot seguit la geografia on han estat editades les primeres edicions d'*Euràsia: tot u*, que es distribueix així: València (o província), 6 títols; Mallorca, 2; Barcelona, 1; A Coruña, 1 (*Cima branca*); Madrid, 1 (*Fronda adentro*); i Badajoz/Lisboa, 1 (*Tot i res*). Amb un títol concret (*Poemes mínims*) triplement reeditat després a Barcelona, en edició impresa, en traducció al castellà i en hipertext multilingüe via Internet; la traducció francesa del qual és en premsa a Dijon, la 2a ed. de la castellana a Córdoba (Argentina) i la 3a ed. en català a Girona. I un altre (*Llibre d'amiga*) reeditat en traducció al

castellà a Múrcia i després a Barcelona (en un volum amb *Fronda adentro*, text reeditat al seu torn per separat a Monterrey, Barcelona i ciutat de Mèxic).

Pel que fa a la geografia on han estat editades les primeres edicions de *Transeurasia*, heus-la ací: la primera part ha estat publicada en un gran volum a ciutat de Mèxic, la segona en quatre a Barcelona (*De la China a al-Andalus*), Nîmes-BuenosAires-Marsella (*Codex mundi: escritura fractal II = écriture fractale II*), Miami (*Codex mundi: fractal writing II*), i Vic (*Ut pictura poesis –volum que conté Fulgor, Portolano i Sin juicio–*), la tercera a Barcelona (tant en paper com ara via Internet), i la quarta, exposada a Périgueux (França), Barcelona i Córdoba (Argentina), és ara en premsa com a reportatge fotogràfic i documental en una revista de Madrid.

I passo a analitzar geogràficament la recepció d'*Euràsia/Transeurasia* als mitjans de comunicació. De la tria de 63 entrades incloses (en PDF o documents audiovisuals) a l'exposició virtual permanent que em dedica el grup de recerca Hermeneia (UOC) a Internet, ara en procés d'ampliació, 42 es concentren en quatre ciutats: Barcelona (18), València (11), Madrid (7) i Monterrey (6). Per àrees territorials, les 63 es desglossen en 51 a Europa i 12 a Amèrica. De les 51 europees, n'hi ha 22 a Catalunya, 12 a la resta de Països Catalans, 12 a la resta d'Espanya, i 5 a la resta d'Europa (França, Portugal, Regne Unit i Finlàndia). De les 12 americanes, n'hi ha 8 a Mèxic, 2 als EUA i 2 a l'Argentina.

Un altre indicador geogràfic de la recepció obtinguda per *Euràsia/Transeurasia* és l'anàlisi dels llocs on he estat convidat a fer xerrades, conferències o a participar en taules rodones. De les 43 invitacions que he rebut en total, 12 han tingut lloc a Barcelona, 6 a la resta de Catalunya i 3 a la resta de Països Catalans. I, en un curiós paral·lelisme numèric, 12 a Hispanoamèrica (Mèxic, Argentina, Florida i Uruguai), 6 a Espanya (excepte P.C.) i 3 a França (comptant la d'avui). A més d'1 a Nova York.

Un indicador geogràfic més és l'anàlisi dels llocs on he publicat col·laboracions en revistes i obres col·lectives. De 81, n'hi ha 32 als Països Catalans, 28 a l'Europa restant i 21 a Amèrica. Més paral·lelismes interessants: De les 32 dels Països Catalans, n'hi ha 16 a Barcelona, 6 a la resta de Catalunya, 7 a València i 3 a Mallorca. De les 28 a l'Europa restant, n'hi ha 16 a Madrid, 6 a la resta d'Espanya, 3 a França, 2 a Luxemburg i 1 a Portugal. De les 21 a Amèrica, n'hi ha 12 a Monterrey, 4 a la resta de Mèxic, 4 als EUA i 1 a l'Argentina.

Seguiré amb l'indicador geogràfic relacionat amb les arts plàstiques: els llocs on he participat en exposicions col·lectives o he col·laborat amb artistes plàstics, bé en edicions artesanes numerades, bé fent-los un text per al catàleg: 7 a Barcelona, 1 a Girona, 1 a Vilanova, 1 a València, 1 a Madrid i 1 a Porto Alegre (Brasil). Dels 11 artistes plàstics amb qui he desenvolupat algun tipus de col·laboració, n'hi ha 6 de catalans (Ramon Guillén Balmes, Eduard Arbós, Oriol Maspons, Tere Vila Matas, Martí Pey i Marta Moreu), 2 de francesos (Alain Chardon i Nicolas Conver –el darrer, a títol pòstum involuntari–), 2 d'hispanoamericans (Baruj Salinas i Francisco Toledo), i 1 d'aragonès (Broto). Aquest indicador es podria completar amb els llocs on s'han celebrat les quatre exposicions sobre les quals he escrit excepcionalment articles monogràfics: Barcelona (sobre la col·lecció Jean Planque, un franco-suís), Màlaga (sobre Baruj Salinas, pintor cubà que viu a Miami), Ferrara (sobre l'escola de Ferrara, Renaixement italià) i París (sobre Giacometti, artista italo-suís).

Pel que fa a la recepció universitària obtinguda fins ara, esmentaré diferents factors (deixant de banda les relacions personals individualitzades amb professors). El cicle *Euràsia: tot u* ha estat objecte d'una tesina d'Oana Balas a la Universitat de Bucarest. He exposat individualment a la Politècnica de Catalunya i a la Nacional de Córdoba (Argentina). He fet conferències o participat en taules rodones organitzades per la Universitat Autònoma de Bellaterra, la de Vic, la de Lleida, la City University of New York, la de Barcelona, la Nacional de Córdoba (Argentina), i avui l'Université Paris-Sorbonne. D'altra banda, la Universitat Oberta de Catalunya hostatja les meves pàgines web, s'ocupa de la meua literatura i em dedica una exposició virtual permanent a través del grup de recerca Hermeneia. He estat publicat o ressenyat, a més, en revistes, opuscles o pàgines web de la Complutense de Madrid, la de València, la de Barcelona, la de Múrcia, la de la Ciudad de México, la de Jyväskylä (Finlàndia), el Massachusetts Institute of Technology (EUA) i ara l'Université Paris-Sorbonne. He rebut un Premi de la Crítica 1998 (*ex aequo* amb Anne-Hélène Suárez) de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, compost per les

universitats d'Alacant, València, i la Jaume I de Castelló. Afegiré, per concloure, que Benoît B. Mandelbrot, creador de la teoria de fractals, ha inclòs els meus títols *Codex mundi: écriture fractale II* i *Blanc: topoèologie* a la seva bibliografia oficial sobre fractals de la Yale University (EUA), accessible per Internet.

Quant a transvasaments lingüístics, he traduït al català del galleg (Miguel Anxo Fernán-Vello, publicat a Lleida), del francès (Rimbaud –a qui a més he traït–, publicat a Mallorca), del xinès (poetes de la dinastia Tang –en col·laboració amb Anne-Hélène Suárez–, publicats a València), i de l'àrab (Ibn al-Zaqqaq de València, en col·laboració amb Josep-Ramon Gregori, publicat a Vic); i he traduït al castellà del català (Vicent Andrés Estellés, publicat a Barcelona i a ciutat de Mèxic), del francès (Yves Namur –poeta belga–, publicat a Barcelona; Pic Adrian –poeta romanès–, publicat a Monterrey, Madrid i ciutat de Mèxic, i Odilon Redon, publicat a Madrid), del portuguès (Eugénio de Andrade, publicat a Monterrey i Madrid), de l'italià (Petrarca, publicat a Madrid i en premsa a Múrcia), del xinès (poetes Tang –en col·laboració amb Anne-Hélène Suárez–, publicats a ciutat de Mèxic i Barcelona) i de l'àrab (Ibn al-Zaqqaq de València i Ibn Khafaja d'Alzira, en col·laboració amb Josep-Ramon Gregori, publicats a Monterrey i Barcelona).

En sentit invers, limitant-me ara a poemaris complets, he estat traduït al galleg (publicat a València), al castellà (a Barcelona, València, Mallorca, i en premsa a Dijon i Córdoba –Argentina–), al francès (a Barcelona, Mallorca, Marsella, Buenos Aires, Nîmes i en premsa a Dijon), a l'anglès (Barcelona, València i Mallorca) i al zapoteca (en premsa a ciutat de Mèxic). Aquí cal matisar que tant el poemari hipertextual *Intermínims* (en català, amb traducció al castellà, francès i anglès) com el poema aleatori *InterTarot de Marsella* (en castellà, al francès) són accessibles per Internet arreu del món (i hi té poca rellevància, per tant, el lloc de publicació). Afegiré, per acabar, que he editat una antologia de contes i aforismes del nord-americà Ambrose Bierce en traduccions al castellà d'altres autors de l'àmbit hispanoamericà.

Respecte a la geografia d'ajuts d'entitats més o menys governamentals obtinguts fins ara, es pot desglossar així:

TRADUCCIONS:

–Ajut a la traducció 1995 de la Institució de les Lletres Catalanes (*ex aequo* amb Anne-Hélène Suárez) per antologar i traduir del xinès *Cent un juejus de Xina Tang*

EDICIONS:

–*Cent un juejus de Xina Tang* (1996): Institució Valenciana d'Estudis i Investigació (Generalitat Valenciana i Diputació Provincial de València).

–*Codex mundi: écriture fractale II = escritura fractal II* (2004): Centre national du livre (Paris)

–*Intermínims en CD-Rom* (2005): Consell de Mallorca, Departament de Cultura

–*Blanc: topoèologie* (2007): Direction régionale des affaires culturelles (DRAC) de Champagne-Ardenne

EXPOSICIONS:

–*Esriptura geomètrica, escriptura fractal* (exposició + catàleg imprès, 1999): Institut Valencià d'Art Modern (IVAM, depenent de la Generalitat Valenciana)

–*Codex Mundi: fractal writing II* (exposició + catàleg imprès 2006): Centro Cultural Español de Miami (els CCEs depenen parcialment del Ministerio de Asuntos Exteriores de España)

VIAJES:

–Miami/Nova York (2006): CCE de Miami

–Monterrey/Ciutat de Mèxic (2007): Forum Monterrey 2007

–Argentina/Uruguai (2007): Ministerio de Cultura de España y CCEs de Córdoba, Buenos Aires y Montevideo

La nació panromànica

Esment a banda mereix la temàtica geogràfica de *Portolano*, poemari publicat dins el volum *Ut pictura poesis*, per la seva deliberada explicitat romànica. De les tres parts en que es divideix, la primera,

que és la més extensa, «Portolano» (mapa de ports en italià) es compon de nou micropoemes, cadascun dels quals té com a títol el nom d'una població i com a text un monòstic en la llengua pròpia del lloc. Així, se succeeixen: Cadaqués (en català), Clisson (francès), Constança (romanès), Monterrey (castellà), Monsegur (occità), Osma (castellà), Ostia (italià), Porto (portuguès) i Vallbona (català). Dibuixen –cal dir-ho?– l'Europa romànica, des de la riba oriental (Constança, al mar Negre) a l'occidental (Porto, a l'oceà Atlàntic), a més d'atestar un ultramar americà: Monterrey. La segona part de *Portolano*, «Claroescuro», composta de sis micropoemes, pren els títols de denominacions d'origen vinícoles hispanogales: Costers (en català), Pouilly-fumé (francès –Loira–) i Sanlúcar (castellà –Andalusia–) referits a vins blancs; i Laguardia (castellà –Rioja–), Médoc (francès –Burdeus–) i Montsant (català) referits a vins negres. En aquest cas, el català coincideix només amb el castellà i el francès, les dues llengües estatals veïnes i de convivència. «Grand tour», la tercera i darrera part de *Portolano*, es compon d'un únic poema sense títol en francès, que diu: «paysage ta peau /ton visage château». Amb el «pays» inicial de «paysage» marcat intencionadament en cursiva. Ser sobirà d'un mateix; cohabitació i cohabitant només per amor. Heus ací l'altra formulació identitària. Les tres parts de *Portolano* escalonen, del genèric al concret, la meua identitat de triple capa formulada més amunt «sóc romànic, barceloní i jo mateix».

La correspondència de la segona capa barcelonina amb *Claroescuro* (on només hi ha micropoemes en català, castellà i francès), mereix un comentari específic: els barcelonins (i els catalans) hem buscat sempre una identitat pròpia contrapesada entre Espanya i França. Per tradició, mantenim un arrelat sentit sobirà que ens indueix a llimar i regatejar implacables la capitalitat oficial de Madrid, tendent a provincianitzar-nos. I intueixo que també ho fariem amb París (com ho fa Marsella, però amb més demografia, poder i –tal vegada– eficàcia). Per instint, ens neguem a ser una regió perifèrica de cap entitat més alta. Barcelona s'ha volgut i es vol encara avui un centre, i Catalunya, com a territori, li fa curt. La irreductible ciutat comtal es rebel·la contra els mapes polítics perquè l'ofenen. I l'ofenen perquè és el fantasma pervivent d'aquell gran estat dissipat pels Àustries i els Borbons que fou la Corona d'Aragó. Heus ací la qüestió: dissiparen l'Estat sense eliminar-ne el cap, un cap i casal que, amb la revifalla de la Renaixença al segle XIX, es tornà molt conscient de si mateix i somniador, i no ha parat mai, des de llavors, d'encaparrar-s'hi i somniar truites. En aquest sentit, el prestigi de França, amb la seva capital, la seva cultura i la seva llengua, ha contrapesat amb eficàcia, com a referent d'identitat, al llarg del segle XX. Donant als catalans il·lustrats (i amb possibles) el respir de sentir-se a casa tant a Espanya com a França, i de viure, per tant, al centre de no se sap ben bé què. De quelcom important i una mica utòpic, engrescador i melangiós. Però al segle XXI, mentre el contrapès francès minva eclipsat per l'anglosaxó, el pes espanyol s'acreix, tot internacionalitzant-se i dissolent-se, i esdevé llatinoamericà.

Portolano és una aventura literària que plasma un *grand tour* –en forma de viatge interior i exterior alhora– pels països de parla neollatina, tradició catòlica i cultura del vi. Països que avui podríem qualificar, potser, de civilització postcatòlica i postromana. Amb els quals m'identifico en conjunt. Ja ho havia esbossat en un article publicat al núm. 222 (oct. 1998) de la revista *Saó* (València), titulat «Nosaltres, els d'Aragó, i les llengües romàniques». Hi postulava una militància lingüística doble consistent, d'una banda, a fer de cada llengua romànica un territori franc per establir-hi relacions bilingües des de totes les llengües romàniques restants. I, d'altra, a obstaculitzar la interferència de l'anglès com a llengua vehicular entre parlants de romàniques, en una actitud que ara anomenaria «d'objecció de consciència» lingüística. Aquesta aparent utopia seria ben viable, n'estic segur, d'estar recolzada per una planificació interestatal al llarg de tot l'ensenyament obligatori (integrada, com a mínim, per Espanya, França, Itàlia i Portugal). Els parlants de romàniques resultants serien uns grans romànic-entenents, entesos al seu torn –valgui la redundància– per nombrosíssims parlants de romàniques. El bilingüisme real practicat avui a Barcelona és un laboratori vivent, un pla pilot provat de la viabilitat comunicacional panromànica que suggereixo. També la difusió editorial, cinematogràfica i de grans mitjans de la família lingüística esclataria en benefici comú. Sense entrar en la impressionant mimesi emocional, de gran abast internacional, que podria desfermar un fenomen identitària i lingüística d'aquestes característiques.

Ja al 1993, en escriure *Cima branca*, desdoblament en galleg de *Poemes mínims*, aventura

palimpsestica precursora de *Transeurasia*, vaig fer concloure el llibre amb el poema trilingüe gal·lec-francès-català que li dóna títol: «cima branca /azul só //mont blanc /bleu seul //resplendent cim blanc /desolat blau cel». I el cas és que en la «cima branca» jo veia també, simbòlicament, el cim més alt de l'Europa on es parla romànic, el Montblanc, bo i retent-li un homenatge en tres llengües.

Quina ha estat i quina és, al cap i a la fi, la meva formació literària? Tinc formació universitària en biblioteconomia i documentació, però no en filologia. La meva formació literària és bastant autodidàctica. I bastant vital; és a dir, fruit natural d'una manera de viure que podria qualificar de literària i poètica perquè m'he forjat –constato retrospectivament– a través de la literatura i la poesia, que han estat els meus instruments privilegiats d'indagació, coneixement i experiència del món. Això no obstant, només tinc una cultura filològica sistemàtica en llengua i literatura catalanes, que vaig adquirir metòdicament, bo i esmerçant-hi energia i temps a dojo, pel meu compte. La major part de l'escolarització feta en castellà, d'altra banda, m'ha deixat un substrat que em fa sentir molt còmode en aquesta llengua. La meva formació literària i cultural restant, tot i tenir constància, amplitud i gruix, és instintiva i desigual, de base bastant francòfila i greco-llatina, matisada per l'extrem orient i un ampli ventall d'interessos. La meva formació catalano-romànica, doncs, sóc jo i el meu procés vital.

Aquests darrers anys, que he escrit sobretot en castellà –cal dir que molt a gust–, m'he sentit una mica estrany pertot arreu, deslocalitzat, una espècie d'autor valencià-americà, per concretar-ho en un exemple il·lustratiu de tipologia inclassificable, susceptible d'incomodar (i d'indisposar) a periodistes, crítics i estudiosos. El món romànic en conjunt m'és plaent i familiar, certíssim. Ara bé, a desgrat d'haver publicat un gran cicle en català (*Euràsia: tot u*) i un altre gran cicle en espanyol (*Transeurasia*) no em sento arrelat ni a la literatura catalana ni a la literatura espanyola, que serien els meus enquadraments aparentment «normals». D'altra banda, no tinc una obra bilingüe simètrica, ja que la meua literatura s'ha desenvolupat de manera ben diferenciada en totes dues llengües (a banda les esporàdiques incursions en altres) i detestaria duplicar-la. Amb la major part de la poesia en català publicada a València, i a Mèxic la major part de l'escripta en castellà, sóc conscient de constituir una *rara avis* inèdita en totes dues literatures. I m'agrada que sigui així, atès que el meu marc nacional no és ni Catalunya ni Espanya, sinó la nació panromànica que estic esbossant; dins la qual, això sí, tinc un enclavament geogràfic de referència: Barcelona, la meua ciutat. Em va plaure molt, per posar un cas emblemàtic, de ser presentat a la City University of New York, com «a Latin European poet». O, per posar-ne un altre, de ser inclòs al volum *De asuntos literarios*, recull de crítiques d'Eduardo Moga publicat al 2004 per la Universidad de Ciudad de México, dins el bloc temàtic «De asuntos hispanomexicanos» i no a l'apartat «De asuntos españoles». Perquè el meu marc literari, aliè a tota literatura nacional, no pot ser sinó la Literatura (amb majúscula inicial i en singular), que concebo com a intrínsecament universal, limitada només pels propis coneixements lingüístics i culturals. Marc acotat per la contemporaneïtat. Marc en què l'impacte d'Internet ha subvertit i capgirat per sempre les nocions de lloc i territori; i també d'identitat.

Història i biografia, temporalitat

Euràsia/Transeurasia, el meu cicle poètic total, es complementa amb dos llibres autobiogràfics, *Euràsia: 30 anys d'insubordinació literària als mandarinatges, 1974-2003* (Barcelona, 2004), crònica de l'aventura literària des del primer poema fins a l'esclat mexicà, i *Àlbum del trasiego* (en cerca d'editor), diari il·lustrat a mig camí entre el llibre de viatges, l'autoficció i l'assaig, que abarca de juny del 2005 a gener del 2008.

Havent publicat *Euràsia: 30 anys...*, vaig descobrir que la cronologia del llibre, de 1974 a 2003, coincideix exactament amb la del *pujolisme* (des de la fundació de CDC fins a la jubilació política del líder). És, crec, la cronologia de la fallida política i social catalana, des de la il·lusió expectant suscitada per l'exhauriment del franquisme fins a la somorta i depriment esterilitat col·lectiva consumada als darrers anys. També ho és de la fallida literària paral·lela, de la «promesa» candent al «pessebret» regional. Si més no, per a la meua generació. Per desgràcia, l'escassa il·lusió expectant que acompanya l'exhauriment del «pujolisme» s'esvaï en quatre dies. En iniciar-se el primer mandat del tripartit, fou evident tot d'una que s'havien perdut molts trens i ja era massa tard per als viatges de llarg recorregut.

«Juventud, divino tesoro, /ya te vas para no volver», podríem entonar col·lectivament amb Rubén Darío. Catalunya estava vampiritzada i anèmica, i avui, quatre anys més tard (març de 2008), segueix convalescent i apàtica. He de dir, amb tot, que el meu llibre no pretenia ser sinó la crònica d'*Euràsia: tot u* i els avatars que envoltaren el seu desenvolupament. Però vaig descobrir, en escriure'l, que no podia deixar, *malgré moi*, d'emmirallar-hi un temps i un país. El gruix del text sorgí d'una tirada a finals del 2000. Després, en editar-lo, com que havien passat anys (per raons alienes a la meua voluntat), el vaig posar al dia bo i afegint-hi com a apèndix una extensa entrevista complementària de José Antonio Martínez, publicada a Mèxic arran de veure-hi la llum, al 2003, *Eurasia: palimpsesto lírico mayor*, clau de volta del meu doble cicle poètic.

Álbum del trasiego és una extensió autobiogràfica en prosa de *Transeurasia*, que admet, a més, una lectura independent. I és també una continuació, fins al gener d'enguany, d'*Eurasia: 30 anys...* en un escenari més internacional. Que emmiralla sens dubte un temps i una societat: el món occidental sota la presidència Bush un cop envaït Iraq. I és potser, fins i tot, la cronologia d'una altra fallida d'abast mundial encara difusa: la nord-americana. L'avenir, com sempre, ho perfilarà. És, en tot cas, el meu darrer pas literari, prosseguit només pel present text, encara per acabar (que acabo prest). Tot esdevenint en aquest tràngol –sospito– un temerari funàmbul. A punt de fer un mal pas? *Chi lo sa!*

En matèria lingüística, en síntesi, què ha passat de determinant per a la present reflexió, des de 1978? Al meu entendre, s'han produït quatre fenòmens cabdals estretament interrelacionats:

1 –el mig fracàs, mig triomf del català, que, tot i no acomplir les expectatives, ha subsistit amb dignitat (si més no quantitativament, com a llengua d'ús)

2 –la caiguda del francès com a gran llengua de cultura internacional

3 –l'espectacular puixança de l'anglès com a llengua franca mundial

4 –i la reubicació progressiva del castellà com a primera llengua romànica i segona llengua del món occidental, amb tendència a dialectitzar el català mimèticament

En resulta, per tant, un mapa lingüístic renovat de soca-rel, en el qual certes actituds col·lectives d'inèrcia han quedat del tot obsoletes.

De vegades, en el context de la literatura catalana, he tingut la impressió d'estar apagant els llums, just a l'últim moment abans de plegar i tancar seccions de la factoria. M'explico. No crec que l'aventura editorial i expositiva que vaig desplegar en publicar complet el cicle *Euràsia: tot u* al llarg sis anys, de finals de 1993 a finals de 1999, fos repetible ara; sincerament. D'una banda, la literatura experimental que practico a penes té públic lector en català; de l'altra, l'imprescindible contrapès literari de València com a segona gran capital literària dels Països Catalans i com a alternativa a Barcelona on fer cap, ha minvat sensiblement. Finalment, per paradoxal que sembli, la distribució (i circulació) cultural catalana, que era plena i solvent fa 30 anys, ha esdevingut avui una distribució parcel·lada en les circumscripcions autonòmiques integrants. Així ho han volgut els diferents poders polítics, que han prioritzat el propi afany de domini i control a costa d'un pernicios aïllament regional, propiciador del pitjor provincianisme (administrat, això sí, per ells). Hem vist en el món editorial, per posar dos exemples, com Moll (Mallorca) i Bromera (Alzira), per tal de no desaparèixer de les llibreries del Principat, han associat la seva distribució, respectivament, a Proa i Columna (Barcelona), que, a l'inrevés, han salvat així la seva presència a les Illes i el País Valencià.

Per acabar, vull posar el dit a la nafra. Crec que ha quedat obsoleta l'actitud resistencial tradicionalment característica de les lletres catalanes. Tant la interna com l'externa. Per gaudir de salut, la nostra petita literatura hauria de trencar el tabú de debatre's a fons, sense noms ni qüestions intocables, seriosament, assumint com a signe inequívoc de vitalitat l'existència de batusses internes. Amb ironia i humor. Però no és així, tothom s'estripa en privat *soto voce*, i en públic no diu res ningú. I si algú excepcionalment diu res en alta veu, els altres callen i el silenci s'estreny al seu voltat. I això és així perquè parlem d'una literatura sense autocrítica col·lectiva, mancada de canals de recepció independents i contrastats per oxigenar-se. Circumstància deguda només en part a les raons demogràfiques de mercat evidents, ja que s'hi conjuguen les altres raons: tant les inconfessables voluntats de domini polític com les inconfessables submissions oportunistes. També ha quedat obsoleta, al meu entendre, l'actitud

resistencial de les lletres catalanes respecte a les castellanes, que són avui un fenomen cultural de gran abast internacional en què Madrid no té el rol de capital, sinó el d'una de les ciutats en xarxa més dinàmiques i rellevants, com Barcelona, Ciutat de Mèxic, o Buenos Aires. Ha arribat l'hora de deixar de veure-hi l'adversari (que tenim més aviat en el fals amic de casa que ens vol aïllar per dominar-nos i explotar-nos). Aliem-nos-hi sense por, engresquem-nos i sumem forces amb São Paulo, París, Lisboa, Milà i Bucarest. Amb tots els centres neuràlgics de la nostra gran literatura romànica. Per sobreviure plegats l'embat de l'anglès. Què fariem de bo, si no?

Apèndix: estructura del cicle *EURÀSIA/TRANSEURÀSIA* (1978-2008)

I. EURÀSIA: Tot U (Juliol 1978 - Juny 1999)

TOT u (l'amor):

1. Obagues
2. Fosca endins
3. Vacant
4. Llibre d'amiga

TOT u (els altres):

5. Cent un juejus de Xina Tang

TOT u (el món):

6. * Poemes mínims
  7. * Cima branca
  8. Quadern rimbaldià
  9. Blanc
- (* en versió hipertextual conjunta: Intermínims de navegació poètica)

Tot U (els mots):

0. Escriptura geomètrica, escriptura fractal

Post-scriptum:

Fronda adentro
Tot i res

+ paratext autobiogràfic:

Euràsia: 30 anys d'insubordinació literària als mandarinatges, 1974-2003

II. TRANSEURÀSIA (Juliol 1999 - Juny 2006)

Eurasia: palimpsesto líric mayor, 1978-2001:

EL AMOR (Umbrías, Libro de amiga, Vacante, Fronda adentro)

LOS OTROS (Juejus de los Tang)

UNIVERSO (Poemas mínimos, Ecos de Rimbaud, Blanc o Nada, Zen)

PALABRAS (Escriitura fractal)

finis terrae

Post-Eurasia (2002-2004)

Fulgor

Robaiyat del oriente de al-Andalus

Portolano

Codex mundi: escriptura fractal II

ultra maris: Sin juicio (viaje a Oaxaca)

Imago vitae (2005)

Tarot de Marsella: poema aleatorio**

(** en versió digital interactiva: InterTarot de Marsella)

Silencio (2006)

Poème de poèmes

+ **paratext autobiogràfic:**

Álbum del trasiego [diari il·lustrat: juny 2005 – gener 2008]